

luonnos 6.3.2013

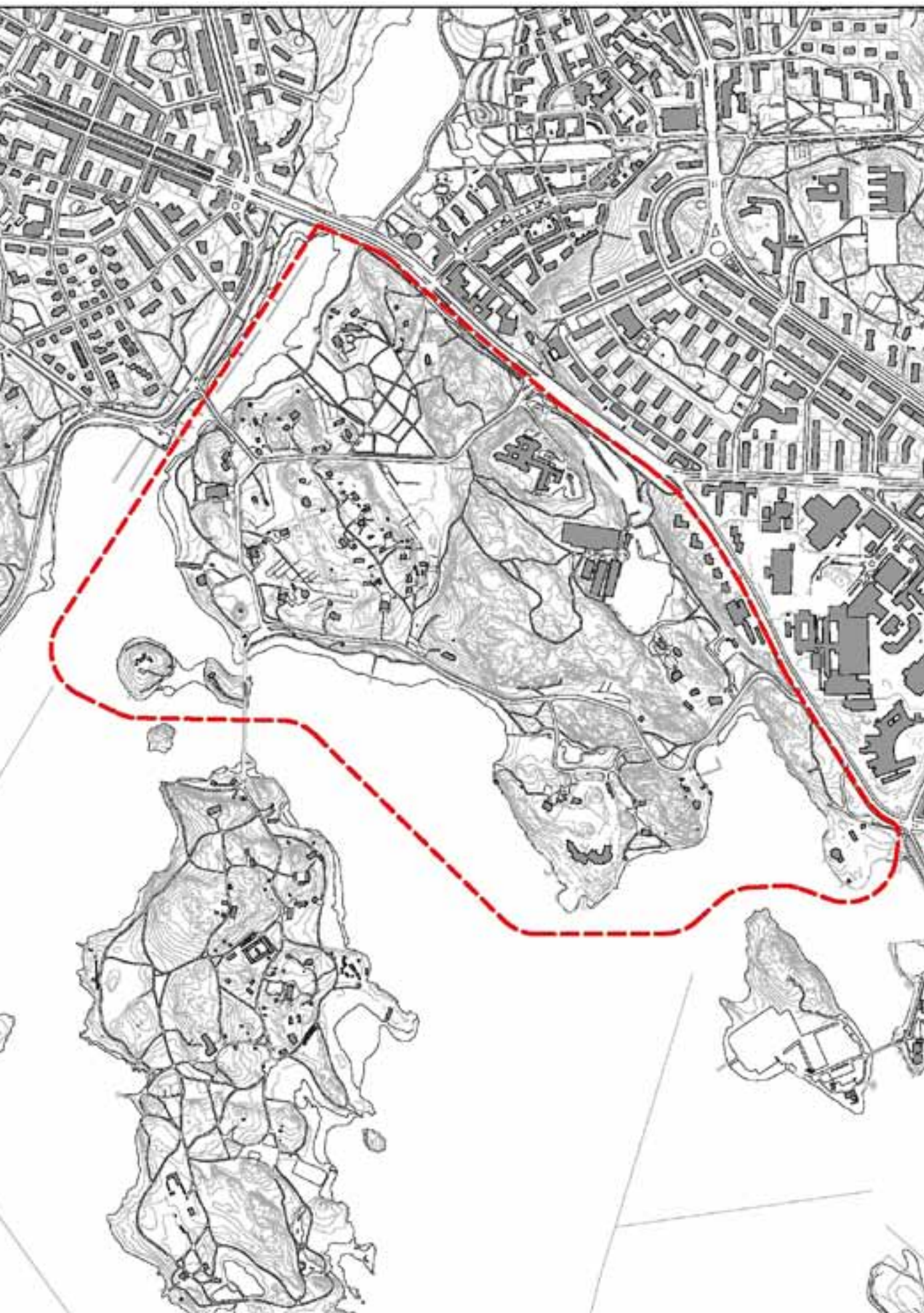

MEILAHDEN HUVILA-ALUE

Ympäristöhistoriallinen selvitys

MEILAHDEN HUVILA-ALUE
Ympäristöhistoriallinen selvitys

Johdanto	4
OSA I - Yleistä Meilahden huvila-alueesta	5
1. Meilahden maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö	6
1.1 Luonnonmaisema	6
Topografia	6
Maaperä	6
Rannat ja vesialueet	6
Metsät ja kasvillisuus	6
1.2 Esihistorian jäänteet	7
1.3 Meilahden tilan vaiheita	8
Meilahden tila Ruotsin vallan aikana	8
Meilahden tila Suomen suurruhtinaskunnan aikana	9
Meilahden tilan rakennuskanta, ks. huvilapalsta 21 ja 22	10
1.4 Meilahden huvila-alueen synty	10
Meilahden huviloiden puutarhasuunnittelijoita ja puutarhureita	12
1.5 Yleisten alueiden historiaa	13
Viljelymaat	13
Kartanon pelloista kauppuutarhaksi	13
Puutarhayhdistykset ja puutarhurit Meilahdessa	13
Helsingfors trädgårdsgilletin	13
Finska Trädgårdsföreningen	13
Puutarhuri Sundstén	14
Puutarhuri Albert Blomfeld	15
Yleiset viljelypalstat	15
Hyötyviljely huvilatonteilla	15
Rannat ja vesialueet	17
Tiestö	17
Ulkoilu ja virkistys, puistoalueet	18
Liikuntapaikat rannoilla ja maalla	20

Johdanto

Meilahden huvila-alue on Helsingin-seudun huvila-alueista yleisesti ehkä tunnetuin. Se on edustava esimerkki aikansa huvilakulttuuria eikä ole syyttä luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009). Helsingin yleiskaava 2002:ssa alue on merkitty kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittäväksi. Alueen voimassaolevan suojelukaavan tarkistamistarpeesta käydään keskustelua.

Meilahden kylän historian tiedetään vanhojen asiakirjojen perusteella ulottuneen 1400-luvulle. Huvila-alueen synty sijoittuu 1870-luvulle, aikaan jolloin kaupunki osti Meilahden tilan maat ja palstoitti sen vaiheittain huvila-alueeksi. Nykyisistä säilyneistä rakennuksista vanhimmat arvellaan edustavan tilan 1800-luvun alun vaiheita, aikaa jolloin Helsingistä tuli pääkaupunki ja kiinnostus tätä sisälahden kulttuurimaisemaa kohtaan heräsi. Meilahden tilasta, joka 1810-luvulla vielä kuului Munkkiniemen kartanon omistajasuvulle, tuli ensin Suomen suurruhtinaan ja sitten kahden eri aatelissuvun kesähuvila. Kreivien pyrkimyksien ja kesänviettotapojen ansiosta Meilahden maatilan rantamaisemat ja puisto muokkautuivat ja tulivat pian laajemminkin tunnetuksi kauneudestaan, sittemmin myös kaupungin porvariston huviretkien kohteeksi. Rantamaisemaa ylistettiin niin paikallisissa lehtikirjoituksissa kuin matkailijoiden kuvauksissa.

Raportin kaksi osaa

Tämän raportin ensimmäisessä osassa käsitellään huvilakautta edeltävää historiaa sekä Meilahden yleisien alueiden muutoksia ja kehitystä huvilakauden aikana. Aina 1950-luvulle asti maisemakuvaa leimasi vanhan laidun- ja viljelykulttuurin avoimuus. Sittemmin suurimmat ja näkyvimvät muutokset ovat koskeneet juuri huvilapalstojen välisiä, kaupungin hallinnassa olevia alueita, entisiä viljelyksiä, metsiä, rantoja ja tiemaisemaa.

Toisessa osassa perehdytään itse huvilapalstojen rakentamisen vaiheisiin, ominaispiirteisiin ja arvoihin. Tärkeänä näkökulmana tässä selvityksessä ovat rakennusten ympäristöt, puutarhat ja niiden muotoutuminen sekä rakennusten suhde ympäristöönsä. Huviloiden puutarhakulttuuri on edustanut jopa esimerkillisellä tavalla aikansa tyylistuuntia ja on ollut merkittävä myös maisemallisessa mielessä. Puutarhat olivat tärkeä osa kesähuvilakulttuuria niin ajanvieton kuin hyödyn näkökulmasta. Kaupunki myös asetti vuokraajana ehdot laadukkaan ympäristön takaamisemsi kirjaamalla huvilapalstojen vuokrasopimuksen ehdoksi kaupungin hyväksymän puutarhatai pihasuunnitelman – rakennusten suunnitelmien hyväksymisen lisäksi. Aikojen kuluessa puutarhat ovat muuttuneet ja osin rapistuneet mutta niistä löytyy vielä yllättävän paljon säilyneitä piirteitä vaalittavaksi tulevaisuudessa. Loppuyhteenvedossa esitetään ajatuksia yksittäisten huvilapalstojen arvojen vaalimiselle.

Selvityksen tarkoitus

Tämän selvityksen tarkoitus on valottaa Meilahden huvila-alueen maiseman ja puutarhakulttuurin muotoutumista, aihepiiriä jonka systemaattinen käsittely on puuttunut aikaisemmista selvityksistä. Nyt tehty työ kattaa sekä huvilakulttuurin muokkaaman puutarhamaisen ympäristön että vuosisatojen viljelytoiminnan aikana muotoutuneen maiseman huvilapalstojen ulkopuolella. Rakennuskannan osalta tämän selvityksen tarkoituksena tarkastella huviloiden arkkitehtuuria, tilaratkaisuja, nykytilaa ja säilyneisyyttä aikaisempia selvityksiä syvällisemmin. Aikaisemmissa selvityksissä esitettyjä tietoja on aina mahdollisuuksien mukaan korjattu, sillä niissä esiintyy omistussuhteista, suunnitteljoista ja rakennuksien iästä melko paljon virheellistä tietoa.

Aineisto ja menetelmät

Arkistotutkimukset on tehty valokuva- ja piirustusmateriaalin sekä kaupunginarkiston kirjallisen lähdeaineiston perusteella. Tätä on täydennetty mm. kansallisarkiston vanhemman digitaalisen sanomalehtiarkiston avulla. Puutarhojen osalta tutkimusmateriaalia on ollut vaihtelevasti ja enimmäkseen niukasti. Oma maastossa tehty kartoitustyö on valottanut puutarhan ominaispiirteitä ja kasvillisuusrakennetta. Tärkeää lisätietoa on saatu asukkailta, joiden avuliaisuudella puutarhojen vaiheiden kuvauksissa on ollut suuri merkitys. Erityinen kiitos myös kaupunginosan historiaa tutkivalle meilahtelaiselle Jouko Törmälle joka on jakanut tietojaan avuliaasti ja johdattanut tärkeiden historialähteiden äärelle.

Tekijät

Selvitystyöstä on vastannut Maisemasuunnittelu Hemgård, tekijöinä maisema-arkkitehti Gretel Hemgård ja Vilja Larjosto. Maastokartoituksen ovat tehneet Tiina Taipale ja Vilja Larjosto. Avustajana on ollut maisema-arkkitehti yo Virva Kajamaa. Rakennuksia koskevasta selvityksestä on alikonsulttina vastannut arkkitehti Safa Mona Schalin, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit Oy:stä. Työtä on tilaajan puolesta valvonut ohjausryhmä jonka kokoonpano on ollut: Anu Kuutti, arkkitehti, tilaajan edustaja, kaupunkisuunnitteluvirasto / Ksv Riitta Salastie, arkkitehti, tekniikan tohtori / Ksv Eila Saarainen, maisema-arkkitehti, Ksv Jere Saarikko, aluesuunnittelija, rakennusvirasto Johanna Björkman, tutkija, kaupunginmuseo Pia-Liisa Orrenmaa, maisema-arkkitehti, Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto Henrik Wager, ylitarkastaja, Uudenmaan ely-keskus

OSA I - Yleistä Meilahden huvila-alueesta

1. Meilahden maisema ja rakennettu kulttuuriympäristö

1.1 Luonnonmaisema

Topografia

Meilahden maiseman muodot ovat hyvin vaihtelevat. Valtaosa pinta-alasta on kallioista kitkamaata ja rannikkoseudulle tyypilliseen tapaan ovat kallioiden väliset laaksot vanhaa merenpohjaa. Savikerroksen paksuus vaihtelee ja on enimmäkseen kymmenten metriä. Alueen halki luoteesta kaakkoon suuntautuvat kallioselänteet ovat reunoiltaan hyvinkin jyrkkiä. Korkein kallio nousee yli +27 metriin meren pinnasta. Kallioselänteillä ei ole karttaan merkittyjä nimiä.

Maaperä

Kalliorinteitä peittää ohuehko moreenikerros jota alempana peittää savi. Hiekkaa esiintyy paikoin. Vanhojen jakokarttojen perusteella savimaiden viljelykelpoisuus on vaihdellut rantavyöhykkeiden karuista hiekkamaista ravinteikkaampiin peltolaaksoihin alueen keskiosassa. Pienilmasto on sekä pelto- että puutarhaviljelylle suotuisa, sillä laaksot ovat tuulelta suojatut sekä aurinkoiset.

Rannat ja vesialueet

Rannat Meilahdessa ovat pääosin matalia. Jyrkkiä kalliorantoja edustavat Humallahdenpuiston graniittikallio kaakossa, Villa Tallbon ja Villa Caprin rannat etelässä sekä lännessä Tamminiemen pienempi rantakallion osuus. Muualla matalat rantavedet ovat enenevässä määrin ruovikon valtaamia. Lännessä Pikku Huopalahden salmeen on vuosituhansien aikana sedimentoitunut hienoaaineksia ja ravinteita mikä näkyy ruovikon laajuudessa.

Meriveden laatu oli Meilahdessa hyvä ennen kaupungin jätevesipuhdistamon vaikutusta. Rajasaaren vedenpuhdistamo toimi vuodesta 1935 vuoteen 1978 jona aikana veden laatu heikkeni tuntuvasti. Nykyisin veden laatuluokitus on tyydyttävä. Pikku Huopalahti sen sijaan on välttävissä kunnossa.¹

Metsät ja kasvillisuus

Vuosisatojen aikana metsäkasvillisuus on muuttunut sekä luontaisesti että ihmisen toiminnan kautta. Viljelystä luopuminen on laajentanut metsää laaksoihin ja puutarhanhoidon supistuminen on siirtänyt metsänrajaa yhä lähemmäs rakennuksia. Karummilla vyöhykkeillä ja kallioilla kasvavat metsät ovat havupuuvaltaisia tuoreen tai kuivahkon kankaan metsätyyppejä. mutta sielläkin lehtipuiden osuus on voimakkaassa kasvussa. Karttakuvat yllä havainnollistavat Meilahden maisemassa ja metsäkasvillisuudessa tapahtuneen suuren muutoksen viljelyksistä luopumisen, kulttuuriperöisen puuston leviämisen ja yleisen rehevöitymisen johdosta. Lehtipuiden

¹ Helsingin merenrantojen tulevaisuus

Kehittämisohjelma rakennusviraston hallinnassa oleville rannoille vuosiksi 2004-2013, 2003:3

osuus on kasvanut huomattavasti. Ensimmäinen kuva näyttää tilanteen ennen 1950-lukua jolloin kuusen ja männyn osuus suuri. Toisessa kuvassa näkyy kuinka lehtipuut ovat saaneet ylivallan Meilahden eteläosassa, etenkin entisillä viljelyksillä. Muutos on tapahtunut yhden sukupolven aikana. Muutos viljelyaloilla on esitetty karttaparissa sivulla 18.

Noin 130 vuotta sitten eräs kirjoittaja totesi Meilahden metsistä: ”Ei voi olla huomaamatta miten luonto täällä Helsingin laitamilla muistuttaa Sisä-Suomea. Samaa synkkää havumetsää, samaa kivikkoista maata ja samaa ylevää hiljaisuutta jota löytää Hämeen kangasmailta. Ja silti ollaan korkeintaan puolen tunnin etäisyydellä Helsingin sydäimestä, sen melusta ja sen yhteiskunnallisten tunteiden ja poliittisten intohimojen sykkeestä. Ja mitkä männyt! Täällä ei ole kyse kokoon kutistuneista männynpahasista joita tapaa Kaivopuistossa ja kaupungin lähistöllä vaan mahtavista runkopuista, 12 -15 tuumaa halkaisijaltaan ja yli 18 jalkaa korkeista, joita tukkipatruneat vain haikailisivat.”²

Kuusi vuotta tämän kuvauksen jälkeen, elokuussa 1890, suuri osa Meilahden metsäpuista kaatui voimakkaan, yli 37m/s puhaltaneen myrskyn aikana. Tuhojen sanotaan olleen suurimmat juuri Meilahdessa ja näyn surullinen ”ennen niin komeat runkopuut makasivat vieri vieressä kuin kaatuneet sotilaat taistelukentällä”. Seuraavana vuonna rahatoimikamari myönsi varoja taimien kasvatukseen ja istutustöihin. Taimet kasvatettiin Grejuksen tilan mailla Pikku Huopalahdessa.

² Folkvännens 14.2.1884

Havu- ja lehtipuiden suhde Meilahden maisemassa on muuttunut näkyvästi 1900-luvulla. Ilmakuva vasemmalla osoittaa tilanteen 1930-1950-luvulla jolloin lehtipuita oli runsaimmin huviloiden puutarhoissa. 2000-luvulle tultaessa lehtipuut ovat valta-asemassa etenkin Meilahden länsiosassa, jonka vanhat viljelymaant ovat muuttuneet lehtipuuvaltaisiksi lehdoiksi. (Lähde: Ilmakuvat 1932, 1950 Helsingin kaupunginmittaus)

Lajivalikoimassa oli kotimaisen havupuulajien lisäksi pihtaa, lehtikuusta ja sembraa. Näitä vierasperäisiä lajeja istutettiin ehkä huvilapalstoille, sillä metsäalueella niitä ei näytä olevan. Taimistossa kasvatettiin Meilahden istutuksiin myös jalavaa, vaahteraa ja muuta lehtipuuta. Vuonna 1893 uudella taimistolla oli jo 60.000 männyn tainta käytettäväksi kaupungin mailla, erityisesti Meilahdessa.³

1.2 Esihistorian jäänteet

Meilahdessa on kolmessa eri kohdassa näkyviä jäänteitä esihistorialliselta ajalta. Kyseessä on kolme pronssikautista hautaröykkiötä. Humallahdenpuiston avokalliolla Paciuksenkadun lähellä sijaitseva pronssikautinen hauta kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin muinaisjäänneksiin. Röykkiö on halkaisijaltaan 7–8 m ja korkeutta sillä on noin metri.

³ HBL 12. lokakuuta 1893

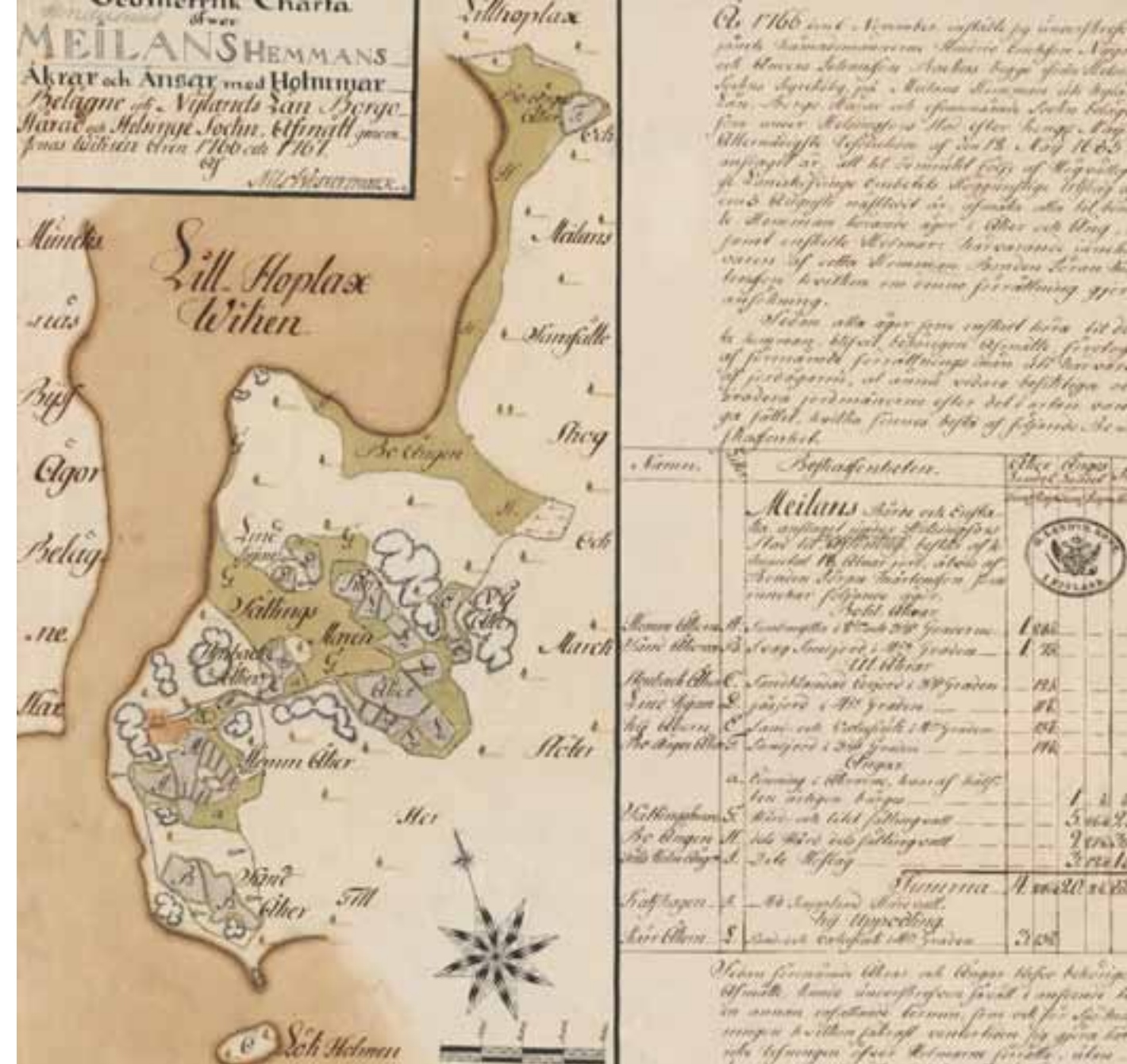

Vanhat männyt ovat olleet Meilahden rantamaiseman tunnuspuita. Kilpailussa nopeakasvuisen vaahteran tai koivun kanssa ne eivät selvi .

Ns. Ruutikellarikallion laen eteläosassa oleva muinaishauta koostuu rippeistä 11 x 17 metrin alueella. Alkuperäisen röykkiön paikkaa on vaikea hahmottaa. Suurempi kivikeskittymä on kivikon länsiosassa, missä kiviä on muutama kerros.

Tukholmankadun ja Paciuksenkadun risteuksen eteläpuolella oleva pronssikautinen hautaröykkiö sijaitsee osoitteessa Paciuksenkatu 6 olevan kerrostalon takapihalla. Röykkiö on halkaisijaltaan noin 6,5 metriä ja korkeudeltaan noin 0,5 m. Sen muoto on epämääräinen.⁴

⁴ Museovirasto

Kartat:
Viereisellä sivulla metsäkartta vuodelta 1775.
Yllä tiluskartta vuodelta 1766, 1767 (KA maanmittaushallituksen arkisto)

1.3 Meilahden tilan vaiheita

Meilahden tila Ruotsin vallan aikana

Meilahden (Hindernäs, Mejlans) varhaisempi kulttuurihistoria liittyy Meilahden kartanon vaiheisiin ja omistussuhteisiin. Kylä tunnettiin jo 1400-luvulla Hindernäs- nimellä⁵. Alue oli mahdollisesti osa niitä maa-alueita, joiden patronaattioikeuden kuningas Maunu Eerikinpoika 1351 luovutti lähellä Tallinnaa sijainneelle Paadisten tanskalaiselle sisterssiläisluostarille ja jonka omistusoikeus 1400-luvun alussa siirtyi Turun tuomiokapitulille.⁶ Uskonpuhdistuksen aikana Kuningas Kustaa Vaasa julisti vuonna 1542 kirkon maat kuuluviksi kruunulle. Vuonna 1627, 30-vuotisen sodan aikana, Kuningas Kustaa II Adolf läänitti Meilahden, Munkkiniemen Lauttasaaren ja Talin maan alttillimestarilleen Gert Skyttelle. Skytten suku hallitsi läheisen Munkkiniemen kartanomaita yli sata vuotta. Meilahden osalta tilanne muuttui kun kuningatar

5 Hindernäs nimeä käytettiin esimerkiksi kirkon kirjoissa 1870-luvulle asti. Niissä käytettiin myös nimeä Mejlands.

6 Törmä 2003, s. 9

Kristiina lahjoitti maat kasvavalle Helsingin kaupungille vuonna 1650 ”ikuisiksi omaisuudeksi”. Ison reduktion aikana 1682 (1685?) tämä ”ikuinen” lahjoitus kuitenkin peruttiin ja maistraattitila liitettiin Munkkiniemen säterin aputilaksi.⁷

Munkkiniemen seuraava omistaja, sotakomissaari Johan Gripenberg luopui melko varhain aputilasta kaupungille ja vuosisadan lopulla ja seuraavalla vuosisadalla Meilahti mainitaan kaupungin tulolähteiden luettelossa kategoriassa maaomistus ja palkkatilat.⁸ Vuonna 1775 Tilaa hallinnut Jöran Mårtensson kuitenkin myi sen Munkkiniemen kartanon omistajan Carl Mattheinszenin veljelle, Thomas Mattheinszenille. Tästä seurasi oikeusprosessi jonka kaupunki lopulta vuonna 1782 hävisi hovioikeudessa.⁹ Mattheinszenin jälkeläiset hallitsivat tilaa aina 1800-luvun alkuun.

7 Törmä 2003, s. 9

8 Hornborg 1950, Hakkarainen 1995 mukaan

9 Törmä 2003, s. 9

Meilahden tila Suomen suurruhtinaskunnan aikana

Vuonna 1810 keisari nimitti Suomen kenraalikuvernööriksi baltiansaksalaista aatelia olevan kreivi Fabian Steinheilin. Hän valitsi Meilahden kesähuvilakseen ja asui siellä aluksi ehkä vuokralla kunnes osti tilan vuonna 1823. Kreivi Steinheilin aikana tehdyistä rakennus- tai puutarhatöistä ei ole varmaa tietoa. Seitsemän vuoden omistusaikana hän ainakin olisi ehtinyt teettää omia muutoksia. Kerrotaan että kumpareella oleva huvimaja (nykyään Tamminiemen puistossa) olisi Steinheilin rakennuttama ja C.L. Engelin suunnittelema. Jos se on Steinheilin ajalta, hän olisi hyvin voinut kääntyä Engelin, tämän perheystävänsä ja Helsingin kaupungin suunnittelussa yhteistyöhenkilönsä puoleen. Suunnittelihan Engel Steinheilin suvun omistaman Saarelan kartanon Viipurin maalaiskunnassa. Huvimajan valmistuessa on puutarhan muunkin osan silloin täytynyt olla edustavassa ja omistajan asemaa vastaavassa kunnossa. Vuonna 1830 hänen kerrotaan asettuneen kokonaan asumaan Meilahteen, jossa hän seuraavana vuonna kuoli. Tilan perivät hänen tyttärensä ja tämän puoliso Helena ja Alexander Steven-Steinheil.

Helsingissä 1830-40-luvulla vallinnut seuralämän kuokoistusaika heijastui myös Meilahteen. Uuden pääkaupungin nuori kulttuurielämä toi ylhäisiä kylpylävieraita Pietarista mikä puolestaan vaikutti moniin uudistuksiin kaupungissa. Meilahden puistosta tuli yksi aikalaiskertomuksissa ylistetty porvariston retkikohde. Kreivi Vladimir Musin-Puškin ja

kreivitär Emilie, joka oli Aurora Stjernvallin (myöhemmin Karamzinin) sisar ostivat Meilahden vuonna 1840¹⁰ kesäpaikakseen. August Ramsay on kuvannut Kreivittären siellä järjestämää puutarhajuhlaa, »Venetsialaista iltaa» (fête vénitienne) kesällä 1840 Helsingin kaikkien aikojen loistavimmaksi yksityisten järjestämäksi juhlaiksi. Pietarista tuotu mustalais-orkesteri soitti leiriksi lavastetulla tekosaarella palmujen katveessa, ilotulitus, värilliset lyhdet ja soihdut valaisivat koko Pikku Huopalahden tienoon, ja ylhäiset vieraat parveilivat naamioituina puistossa, nykyisen Seurasaaren sillan ja tilan päärakennuksen välisellä alueella. Nurmikoille oli levitetty pellavalakanoita, jotta daamien pitkien iltapukujen helmat pysyisivät puhtaina.¹¹

”Tämä on kuin satumaa, tuntematon seutu, joka usein palaa ajatuksiin kun on tullut tuntemaan sen suloisen, surumielisen kauneuden. Itse tulen aina muistamaan Stanvikin metsät, Meilahden yksinäiset rannat, Träskändan vehreät puutarhat...” kirjoittaa ranskalainen Xavier Marmier matkastaan Suomessa ja Helsingissä vuonna 1842. Samat muistot korostuvat toisaalla runomuodossa kirjeessä ystävälle: ”Ja ennen kaikkea saamme vielä kerran nähdä / Stansivikin, jossa illalla vaellan haaveksien, / Träskändan, jota kaunistaa aamuruskon säde, / Meilahden, joka karkottaa kauas sydämen synkät murheet.”¹²

Kreivitär Emilie Musin-Pushkin, o.s. Stjernvall (1811-1846) Sinebrychoffin museon kokoelmat ja kreivi Vladimir Musin-Pushkin (1798-1854) Karl Pavlovich Briullovin maalaamana

¹⁰ SFV Kalendern 2011 s. 62 Ilander, K; En kvinna af vår tid

¹¹ Ramsay, Anders Gustaf: Från barnår till silverhår 1904-1907

¹² Marmier Xavier, Pohjoisen maa s. 170

Kreivi Kuscheleff Besborodko taitelija Franz Krugerin maalaamana 1850.

Ote Kuschelev-Besborodkon kanssa käydyn kaupanteon yhteydessä laadistusta Meilahden tilan kartasta vuodelta 1847. Karttoja oli ainakin kaksi, joista tämä esittää eräitä Kuschelev-Bezborodkon toivomia uudistuksia. Kartassa näkyy mm. päärakennuksen viereen sittemmin rakennettu kivinen tanssisalirakennus sekä kartanon pihapiiriä rajaava aita.

Vuodesta 1847 tilan omisti kreivi Alexander Kuschelew-Besborodko (1800-1855), yksi Venäjän rikkaimmista miehistä. Meilahteen hän ihastui asuessaan muutaman viikon Helsingin Kaivopuistossa kesällä 1847. Ensimmäiset yksityiskohtaiset kartat Meilahdesta on laadittu saman vuoden kaupanteon yhteydessä. Kyseiset kartat kuvaavat suurelta osin hänen edeltäjiensä rakentamaa ympäristöä. Karttoja on samalta vuodelta kaksi, joista ainakin toinen näyttää sisältävän uuden omistajan toivomia uudistuksia. Karttadokumenttien perusteella on silti vaikeaa päätellä mikä on suunniteltua, mikä olemassa ollut. Kivinen tanssisali tiedetään kreivi Kuschelev-Besborodkon rakennuttamaksi ja samoin laivalaturi. Hän oleskeli Meilahdessa vain harvoin ja kerrotaan hänen tarkoituksenaan nimenomaan olleen avata kartanon laajan promenadipuisto yleiseen käyttöön.¹³ Kaupunkilaisilla oli nyt mahdollisuus vierailla puistossa ja nauttia ravintolan tarjoilusta. Tilanhoitaja, joka oli suomalainen, vastasi yleisön käyttöön annetuista tiloista kuten ravintolasta.

Meilahden tilan puistosta ja rantamaisemista muodostui kaupunkilaisten keskuudessa suosittu kesäviikonloppujen retkikohde. Laivayhteyksistä sinne ilmoitettiin sanomalehdissä.

¹³ Morgonbladet 19.8.1847

Alexander Kuschelev-Besborodko kutsuttiin Suomen Ritarihuoneen jäseneksi vuonna 1851. Kreivin kuoleman jälkeen 1855 tilan omisti hänen poikansa Grigori (1832-1870). Kun Helsingin kiinnostavuus venäläisen ylhäisön keskuudessa hiipui Krimin sodan ja uuden keisarin kumoaman matkustuskiellon myötä 1850-luvulla päättyi venäläisten kiinnostus Helsingin huvilaelämää kohtaan.

Meilahti vuokrattiin viljelytilaksi mutta puisto ja rannat olivat edelleen kaupunkilaisten käytössä kunnes tila vuoden 1865 lopussa myytiin kapteeni Gustaf Magnus Leonard Jägerskiöldille 12000 ruplalla.¹⁴ Hän oli Munkkiniemen kartanon omistajan A.E. Ramsayn vävy. Omistuskaudellaan Jägerskiöld kohensi tilan taloutta, puutarhaa ja rakennuksia mm vuokraamalla kolme huvilapaikkaa, nykyisen Toivolan ja Bergvikin sekä Rajaraaren pohjoisosan. Jägerskiöldin kuoltua 1871 Helsingin kaupunki osti tilan 60.000 markan kauppahinnalla.

Meilahden tilan rakennuskanta, ks. huvilapalsta 21ja 22

¹⁴ Hufvudstadsbladet 21.12.1865

1.4 Meilahden huvila-alueen synty

Meilahden tilan siirtyessä kaupungin omistukseen vuonna 1871 Toivola ja Bergvik olivat jo käytössä.

Kaupunki aloitti välittömästi eteläniemen jaon tarjotakseen palstoja vuokralle, mutta vain palsta nro 1, sittemmin Bjälbo sekä jo ennestään vuokralle olleet Toivola ja Bergvik- en saatiin vuokratuksi. Koko muu tila vuokrattiin eversti, myöhemmin valtioneuvos, Valfrid Spärelle.¹⁵ Späre, joka ti- ettävästi ei itse asunut kuin ajoittain Meilahdessa vuokrasi rakennuksia eteenpäin ja luopui tilan vuokraamisesta vuonna 1884. Tämän jälkeen hapunki ryhtyi uudelleen palstoittamaan eteläniemeä ja huutokaupoissa saatiinkin palstat 5-8 vuokra- tuiksi kesähuviloita varten.

Muun tilan vuokrasi lehtori J. M. Gadd joka jatkoi tilan viljelyä. Gaddin aikana ja suosituksesta Seurasaa- ri erotettiin hänen vuokratilastaan. Ens- in kaupunki aikoi jakaa saaren huvilapalstoiksi mutta päätti sitten vuokrata sen Anniske- luyhtiölle joka perusti saarelle kansanpuiston. Seurasaa- ren kansanpuisto oli valmiina avattavaksi yleisölle kesällä 1889. Lehtori Gaddin luovuttua vuokraamastaan Meilahdesta, kaupunki ryhtyi jakamaan muutkin rakennuskeloiset maat

¹⁵ Mannila, Maarit Meilahden huvila 12, 2003.

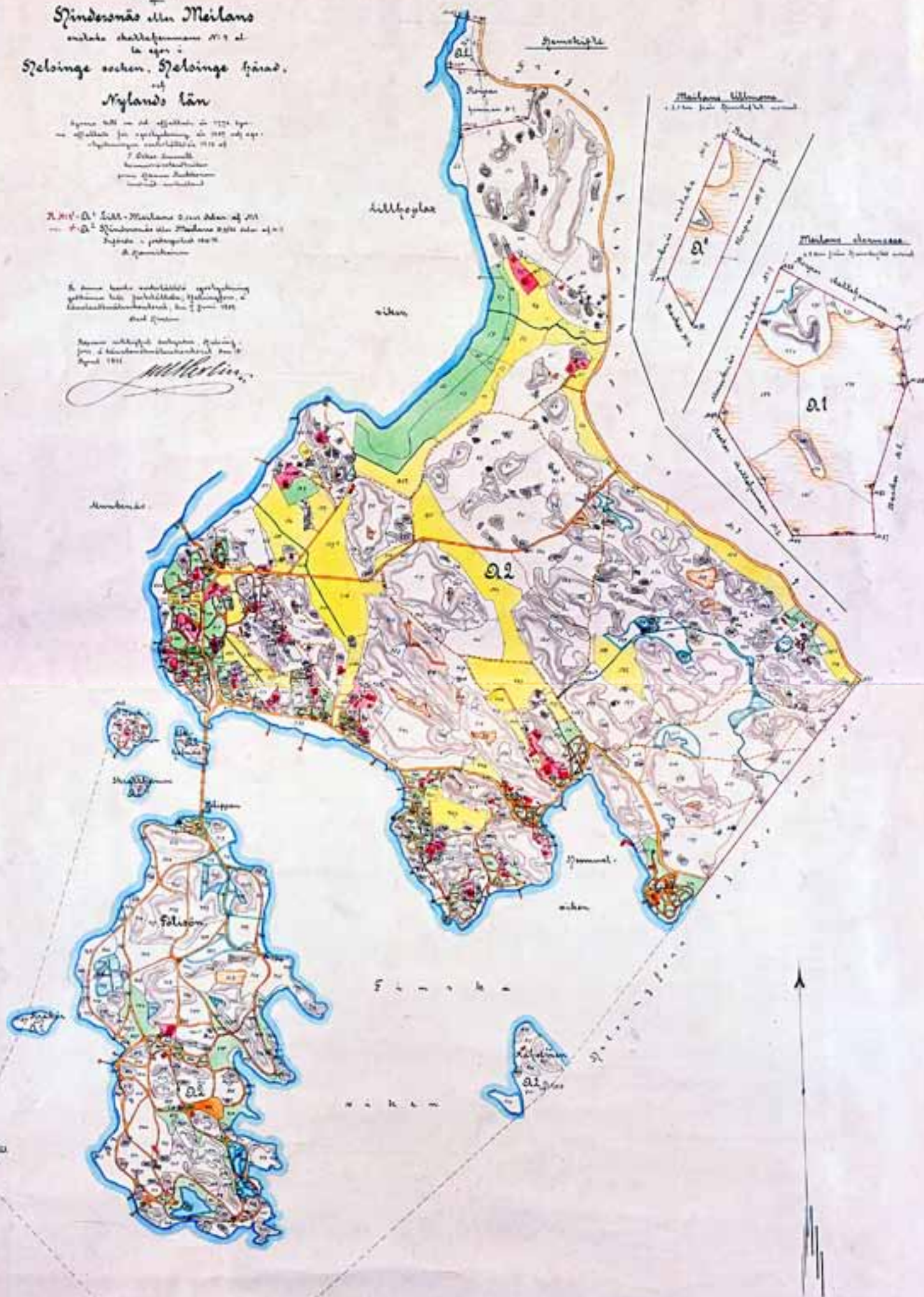

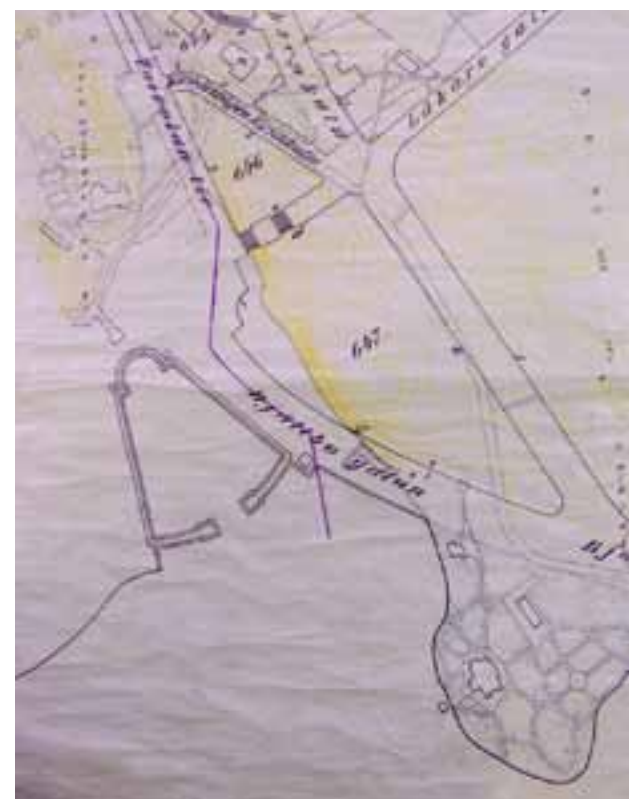
huvilapalstoiksi vuonna 1892. Silloin syntyivät huvilapalstat 11 – 21. Viljelymaat pohjoisosassa kaupunki vuokrasi Helsingin puutarhayhdistykselle. Osa liitettiin huvilapalstoihin, joiden pelloista valtaosa alussa vuokrattiin puutarhuri Sundsténille, samoin kuin tilan pellot Tamminiementien itäpuoli- sessa laaksossa.

Pikku Huopalahden rannalta palstoitettiin lisää huvilapal- stoja vuonna 1900. Samana vuonna muodostettiin myös Puk- kisaaret (Läntinen ja Itäinen Pukksaari) omaksi huvilapalstaksi 27, josta noin 1920 muodostettiin erilliset palstat 27a ja 27b.

Viimeiset huvilapalstat syntyivät ns. Källarbacken- ni- miselle mäelle vuonna 1910 Puutarhayhdistyksen luovuttua vuokraamistaan pelloista ja talousrakennuksista mäellä. Nämä Heikinniementien varren huvilat rakennettiin alusta alkaen ympärivuotista asumista varten. Myös monia vanhempia hu- viloita oli sitä ennen otettu ympärivuotiseen käyttöön, es- imerkiksi Furunäs (nro 11).

Munkkiniemen huvilayhdykskunnan synnyttyä ja liiken- neyhteyksien parannuttua (raitioajoneuvoliikenne 1914) ympärivuotinen asuminen yleistyi.

Meilahden huvilaympäristöä uhkasi suuri muutos vuosisadan vaihteen jälkeen kun liike ja virkamiehistä koostuva ryhmä ryhtyi ajamaan uudentyyppistä huvilayhdyskuntaa Meilahteen. Näyttävistä suunnitelmista huolimatta hanke raukesi, koska kaupunki ei katsonut voivansa suunnitella uutta kaupunginosaa Helsingin pitäjän maille. Meilahti liitettiin Helsingin kaupunkiin vuonna 1906. Muutossuunnitelmista jäi Humallahden kallion rannan puolelta Toivolan laaksoon suunniteltu uusi pääkatu elämään kartoissa pitkäksi aikaa.

yllä vas.: Birger Brunilan ehdotus puistoalueeksi Meilahteen (ja huvilapalstoiksi) vuodelta 1920
 alla oik.: ote ehdotuksesta Humallahden katujärjestelyistä
 ylin oik.: Brunilan ehdotus eteläniemen palstoittamiseksi 1921
 keskellä: Helsingin kaupungin kartta 1929
 alin: Helsingin kaupungin kartta v 1937 (HKA)

Meilahden yleiset alueet

Etualalla huvilapalstojen vijelyalaa, valok. Christer Sundellin perhealbumista

Avoimien viljelyalojen osuus Meilahdessa 1930-1940-luvulla

Avoimien viljelyalojen tai puistotilojen osuus Meilahdessa 2010-luvulla

1.5 Yleisten alueiden historiaa

Viljelymaat

Meilahden metsä- ja kallioselänteiden väliin jää kaksi laaksoa, joissaa harjoitettiin pitkään viljelyä. 1900-luvun jälkipuoliskolla pellot ovat lähes kokonaan metsittyneet, lukuun ottamatta kaupungin arboretumin avoimena hoidettua osaa sekä palstaviljelyaluetta.

Varhaisimmat kartat osoittavat länsiosan viljelykelpoisten maiden olleen raivattuja viljelykseen tai laiduntamiseen viimeistään 1600-luvulla. Peltoviljely lienee alkanut jo ensimmäisen kiinteän asutuksen aikoina. Varhaisin maininta maatilasta Hindersnäsin eli Hinderikesnessin kylässä on vuodelta 1476.¹⁶

1600-luvun puolivälin jälkeen Meilahden laaksoja ja niiden liepeitä lienee käytetty myös laidunmaana, sillä Kristiina-kuningatar oli luovuttanut Meilahden tilan maa-alueet, kuten monia muitakin alueita, kaupunkilaisille vapaasti nautittaviksi.¹⁷

Verotusta varten tehdyssä jakokartassa vuodelta 1767 näkyvät Meilahden ”kotipellot” ja ulkopellot jotka kartamerkintöjen mukaan olivat laadultaan heikkoa hiekkamaata ”hiekkapellot”.¹⁸ Meilahden Itäosan laaksot olivat jakokarttojen perusteella vielä raivaamatta.

1800-luvulle tultaessa peltoviljely oli laajentunut Meilahden itäosaan käsittäen nyt myös Toivolaa laakson ja nykyisen Maila Talvion puiston paikalla olleet viljelymaat. Kartan pellot olivat noihin aikoihin tilanhoitajan käsissä tai vuokratuina kunnes Helsingin kaupunki osti maat. Vuosisadan lopussa viljelykset vuokrattiin puutarhuri Sundstenille ja Finska trädgårdsföreningenille. Entisillä pelloilla viljeltiin nyt vihanneksia, juureksia ja taimituotteita tai ne olivat laidunmaita.

Kartanon pelloista kauppuutarhaksi

1800-luvun viimeinen neljännes oli Suomessa puutarhatalouden edistämisen aikaa, ja pääkaupunkiseudulla perustettiin useita kauppuutarhoja sekä puutarhayhdistyksiä.¹⁹

Kun kaupunki jakoi Meilahden tilan huvilatonteiksi vuonna 1892, pellot vuokrattiin viljeltäviksi. Finska trädgårdsföreningenille vuokrattiin itäiset peltoalueet Meilahdentien molemmin puolin rantaa lukuun ottamatta. Vuokra-alueeseen kuului nykyisen Heikinniementien itäpuolella olevat viljelykset sekä Toivolaa pellot koillisessa²⁰. Vuokrasopimuksessa, johon liittyy kartta (Karta öfver Finska Trädgårdsföreningens område å lägenheten Mejls 1892) on merkitty yhdistyksen lunastamat rakennukset: vanhempi asuinrakennus Meilahdentien varressa (nyk nro 22), navettarakennus, kellari,

luhtiriihi sekä neljä latoa. Lisäksi yhdistykselle annettiin käyttöoikeus tallirakennukselle, vaunuliiterille, varastorakennukselle, jääkellarille sekä yhdelle asuinrakennukselle.

Puutarhuri Fridolf Sundsténin kanssa tehtiin sopimus Pikku Huopalahden rantaniityistä –pelloista sekä huvilapalstosta Heikinniementien ja Tamminiementien välissä lukuun ottamatta palstaa numero 13.. Pienemmistä hoidetuista alueista on mainittu pormestari Öhmanin viljelemä kartanon entinen niitty²¹, ilmeisesti Tamminiementissä, missä hän silloin asui.

Vaikka kartanon maat olivat siirtyneet kaupungin omistukseen ja edellisinä vuosikymmeninä puiston hoitoa oli jokseenkin laiminlyöty, totesivat aluetta arvioineet ammatti-ihmiset yhdistyksissä Finska trädgårdssodlareförbundet (jonka perustajiin kuului mm. Svante Olsson) ja Helsingfors Trädgårdsgille (perustajajäsenet G.M. Stenius, yllääkäri Th Saelan) niiden lopulta päätyneen hyviin ja kokeneisiin käsiin.²²

Puutarhayhdistykset ja puutarhurit Meilahdessa

Helsingfors trädgårdsgilletin toiminta Meilahdessa liittyi läheisesti Toivolaan jonka kasvihuone- ja avomaaviljelyn oli perustanut Fredrik Evert Rotkirch. M G Stenius jatkoi Toivolaa kasvihuoneviljelyä vuokrajärjestelyillä, josta ei ole saatu tarkempaa tietoa. Toivolaa pellot olivat vuodesta 1892 vuokrattuina Finska trädgårdsföreningenille. Trädgårdsgillet järjesti aktiivisesti mm näyttelyitä ja puutarharetkiä.

Finska Trädgårdsföreningen

Finska Trädgårdsföreningen -yhdistyksen (Osakeyhtiö Suomen Puutarhayhdistys Helsingissä) oli perustanut vuonna 1881 kauppaneuvos Henrik Borgström pitkien valmistelujen jälkeen, ja sen puutarhakoulu avattiin Eläintarhassa Töölönlahdella (nyk. kaupungin talvipuutarha).²³ Maat salaojitettiin ja seuraavan vuoden syksyyn mennessä olivat taimiston perustustyöt lähes valmiit. Taimistossa kasvatettiin vuonna 1894 mm. satoja tuhansia kieloja ja parsantaimeja, kymmeniätuhansia kokiranruusuja ja sorbus-kasveja sekä 108 000 kappaleta erilaisia koristepensaita. Lisäksi oli istutettu 12000 lanttua ja 100 000 valkokaalia.²⁴

Seuraavana vuonna puutarhayhdistyksen taimistolla ryhdyttiin myös puiden viljelyyn istuttamalla 3300 vaahteran, tammen ja lehmuksen taimia sekä 4250 hedelmäpuuta.²⁵ Omenapuiden eri lajikkeita olikin sittemmin myytävänä yhdistyksen taimistossa Meilahdessa.²⁶

21 Nya Pressen 2.7.1894.

22 Nya Pressen. 2.7.1894.

23 Simonen. s. 116-120; Vihreät sylit. Kaupunginpuutarha. http://www.vihreatsylit.fi/?page_id=256 Saman lähteen mukaan kaupunki lunasti yhdistyksen toimipisteet ja taimistot Eläintarhasta yhdistyksen jouduttua taloudellisiin vaikeuksiin 1906 – tämän perusteella on kuitenkin epävarmaa arvioida, mitä tapahtui Meilahdessa.

24 HBL. 29.9.1894.

25 HBL. 20.9.1895.

26 Esim. Päivälehti. 28.4.1903.

Helsingin kaupungin puutarhuri Sundsténille vuokraamat viljelyalat ja palstat vuonna 1892 tehdyn sopimuksen liitekarttana / HKA

Huvilapalstasta nro 19 Viola ja puutarhuri Blomfeldin kauppapuutarha 1930-luvulla. Vasemmalla Tamminiementie, palstaa rajaava kuusialta / ilmakuva Pernilän yksit.arkisto

Puutarhayhdistys nautti julkista tukea Eläintarhan puutarhakoulun verukkeella, mutta sen arvostellaan tosiasiaassa keskittäneen varat taimistoihinsa. Siten se erittäin kilpailukykyisenä kauppapuutarhan haastoi kaupungin oman taimiston.²⁷ Vuonna 1906 yhdistys joutuikin arvostelun vuoksi taloudellisiin vaikeuksiin ja kaupunki lunasti mm. Eläintarhan taimiston.²⁸ Epävarman tulevaisuuden takia puutarhayhdistys lopetti toimintansa vuonna 1907. Yhdistyksen sekä sen perustamann koulun viimeinen johtaja Carl Theodor Ward siirsi Meilahden taimiston Huopalahteen perustamansa kauppapuutarhan läheisyyteen.²⁹

Trädgårdsföreningenin peltojen laidalla niin sanotulla Källarebackenilla eli kellarimäellä, joka oli maastoltaan kivisempää rinnettä, sijaitsi kaksi maakellaria, joista suurempi oli rakennettu kartanon aikoihin, ehkä jo ennen 1850. Toinen sijaitsi nykyisen tontin numero 30 kohdalla.³⁰

Puutarhuri Sundstén

Meilahden huvila-alueen syntyajkojen dokumenteissa tulee useasti esiin puutarhuri Sundstén. Puutarhuri Fridolf Sundstén (1849-1908) oli yrittäjä, jonka Meilahdesta vuonna 1892 vuokraamat pellot sijaitsivat muodostettujen tonttien 12-18 keskelle jäävässä laaksossa entisillä kartanon viljelymailla sekä palstan 22 rannan puolella. Hän oli lunastanut kaupungilta kartanon entiset kasvihuoneet, jotka sijaitsivat tontilla 19 ja vuokrasi myöhemmin tontin 19 pellot vuon-

na 1897.³¹ Kun tontteja 12–19 alettiin 1890-luvun lopulla vuokrata, niiden välinen pelto pieneni. Ehkä siitä syystä Sundstén alkoi viljellä vuoden 1897 kunnalliskertomuksen mukaan myös tontteja 22-26, jotka vuoden 1892 sopimuksen - tai ainakin karttaehdotuksen - mukaan oli vuokrattu Finska Trädgårdsföreningenille.

Palstalla 19 Sundstén piti 1900-luvun vaihteessa ennen Viola-huvilan rakentamista kauppapuutarhaa pelloilla ja entisissä kartanon kasvihuoneissa. Rouva Lovisa Sundstén myi tuotteita torilla³². Sundstenillä oli vielä 1890-luvulla Meilahden lisäksi kasvihuoneet koristekasvien viljelyä ja myyntiä varten Ratakadun varrella, missä kasvatettiin satoja ruusuja³³. Puutarhaliike mainosti usein sanomalehdissä – muun muassa Kongosta tuodun korkkipuun kuoresta valmistettuja jardinierejä. Vuokrasopimus Ratakadulla päättyi vuonna 1900.

Sundsten palkittiinkin Suomen ensimmäisessä yleisessä puutarhanäyttelyssä vuonna 1898 ensimmäisellä palkinnolla kyökkikasveista, jotka oli todennäköisesti kasvatettu Meilahdessa. Lisäksi hänet palkittiin ruukuissa viljellyistä Chrysantemumista ja neilikasta.³⁴ Puutarhuri oli saanut palkintoja puutarhayhdistyksen näyttelyssä jo 1889, mikä kertoo hänen harjoittaneen lehti- ja kukkakasvien viljelyä jo aiemmin.³⁵

Koska Sundsten ei ilmeisesti ollut suunnittelija, hänen nimensä ja kädenjälkensä ei jäänyt piirustuksiin. Sundstenistä löytyy vanhoista sanomalehdistä hajanaisia tietoja, jotka auttavat henkilökuvan luomisessa. Kaikki tiedot eivät ole yhtä imartelevia: Vuonna 1888 häntä oli sakotettu, sillä hän oli

31 KSV; Hackzell. s. 298, s. 319.

32 Uusi Suometar. 30.10.1909

33 Esim. Helsingfors Aftonblad. 23.2.1895.

34 Päivälehti no 210A, 11.9.1898.

35 Päivän Uutiset 15.9.1889.

ottanut urakalle kaupungin katujen ja yleisten paikkojen siivoamisen, mutta oli ”monituisista muistutuksista huolimatta” laiminlyönyt tehtävänsä.³⁶

Sundsténit asuivat itsekin Meilahdessa rakennuttamassaan huvilassa nro 16. Sundsten viljeli pelloja ja kauppapuutarhaansa Meilahdessa ilmeisesti kuolemaansa asti, minkä jälkeen huvilapalsta siirtyi hänen perillisilleen mutta puutarhamaat kasvihuoneineen palstalla 19 puutarhuri Blomfeldille. Vuoden 1932 ilmakuvassa Sundsténin pellot ovat yhä viljelyssä (samoin vielä vuonna 1950).

Puutarhuri Albert Blomfeld

Puutarhuri Blomfeld jatkoi Sundstenin kauppapuutarhan liiketoimintaa Meilahdessa ostettuaan huvilan nro 19 ja siihen liittyvän kauppapuutarhan F. Sundstenin perillisiltä vuonna 1909.

Yleiset viljelypalstat

Finska Trädgårdsföreningenin lähdön jälkeen puutarhayhdistyksen alue jaettiin vuokrattaviksi viljelypalstoiksi.³⁷ Alue oli taimiston siirtämisen jälkeen yhdistyksellä vuokralla vielä pari vuotta, jolloin yhdistys vuonna 1909 pyysi saada luopua niiden vuokraamisesta ennen sopimuksen päättymistä 1922. Kaupunki näki järkevänä jakaa alueen laidalta huvilatontteja samalla kun osa alueesta jätettiin viljelykäyttöön pieniksi palstoiksi jaettuna.³⁸ (Mistä ensimmäiset viljelijät tulivat?)

Vuoden 1932 ilmakuvassa Meilahdentien eteläpuolen pellot näyttävätkin jaetun pieniksi lohkoiksi. Näin syntynyt niin kutsuttu siirtomaapuutarha sijaitsi (jossain vaiheessa) **Meilahdentien molemmiin** puolin, ja kerrotaan että talviso-

taa edeltävinä vuosina Aikalan jälkikasvu kävi siellä mansikkavarkaimissa.³⁹ Vuoden 1950 ilmakuvasta näkyy, että myös Meilahdentien pohjoispuolen ja Aikalan välinen alue oli myöhemmin palstoitettu pieniin osiin. Kun kaupungin arbotumia alettiin rakentaa vuoden 1966 jälkeen viljelylaakson pohjoisosaan, viljelyspalstat Meilahdentien pohjoispuolelta poistuivat.⁴⁰

Nykyiset viljelyspalstat kunnostettiin 1988 laaditun kehittämissuunnitelman mukaisesti.⁴¹

Hyötyviljely huvilatonteilla

Lähes kaikilla huviloilla oli 1900-luvun alkupuolella omat hyötypuutarhat. Toivolassa puutarhaviljely sai erityistä huomiota alkuvuosikymmeninä. Toivolaa ympäröivät viljelykelpoiset maat vuokrattiin viljelykäyttöön siihen asti kunnes urheilukenttä rakennettiin.

Kartanon entiset pellot Tamminiementien itäpuolella olivat viljeltyjä hyvin pitkään, ensin puutarhuri Sundstenille ja hänen jälkeensä puutarhuri Blomfeldille.

Huvilapalstojen 4. Orkolinna, 5. Laaksola ja 6. Tallbo kasvimaat ja hedelmätarhat (mm. Orkolinnalla omenatarha⁴²) muodostivat yhtenäisen viljelymaiseman nykyisen Maila Talvion puiston paikalla. Näiden vieressä Seurasaaarentien pohjoispuolella notkelmassa sijaitsi myös Bergvikin (3) pieni pelto. Huvilakohtaiset asemapiirroksot osoittavat, että oma kasvimaat oli myös Caprissa (huvila 9) sekä Furunäsissä (huvila 11). Aikalan (24) pihamaalla oli laaja hyötypuutarha, jossa

39 Hackzell. s. 331; KSV.

40 KSV. s. 3.

41 KSV 1988. Osa 2. Ss.. 58-59.

42 Hackzell s. 303.

alh. vas. Pikku Huopalahden Ruovikon keruuta rakennusmateriaaliksi:
1930-luvulla, valok. Grünberg (MV kuva-arkisto)
alh. oik.: Alkukesän ruovikkoa ja alkavaa rantalepikon laajentumista.

45 Sijaitsi Finska Trädgårdsföreningenin vuokra-alueella

Esa Pernilä 12.6.2012.

Elokuussa 1908 ja ehkä muinakin vuosina huvilan asukkaat järjestivät yhteisiä ”Venetsialaisia iltoja” Seurasaa-
ren vesillä, luultavasti kreivi Musin-Pushkinin maineikkaden
juhlien perinnön jatkamiseksi. ”Noin kaksikymmentä juhla-

Juhlimismuoto on saanut alkunsa 1700-luvun Venetsiassa, josta se on tullut Ranskan hoviin ja sieltä puolestaan Pietariin. Suomessa perinnettä on muokattu ja ylläpidetty Pohjanmaan kesähuvilu-alueilla. (alla modernimpaa ventilaista juhlaa Sausset-les Pinsissä, Etelä-Ranskassa)

3

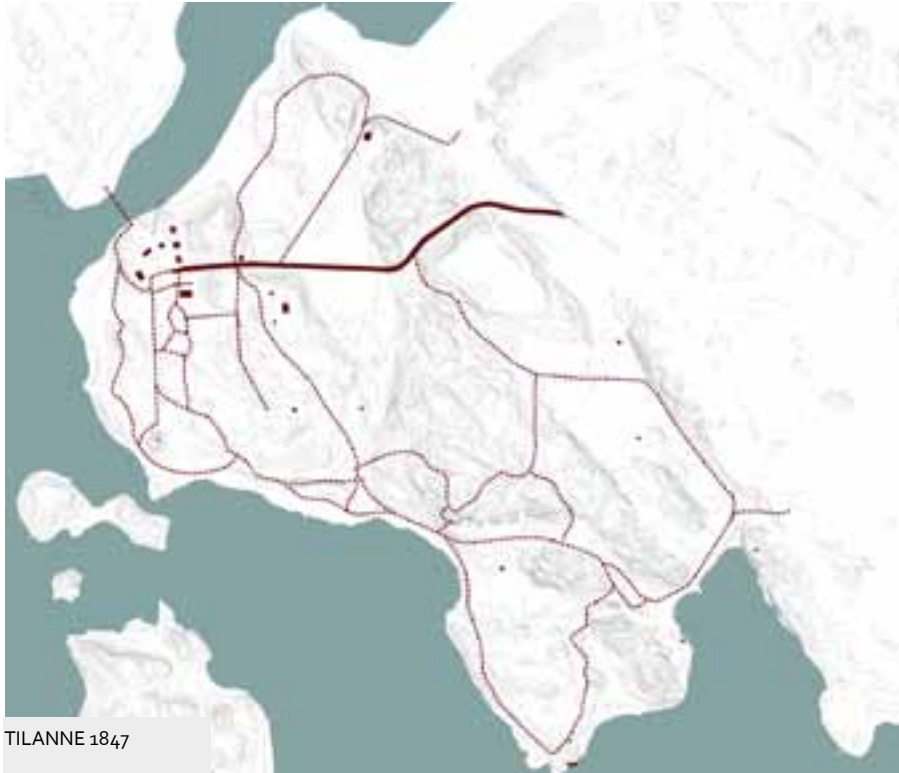
Yllä: Tamminiementien suunnitelma ja palstojen rajaus 1931 HKR arkisto

viereinen kuva: Levennetty Seurasaarentie Humallahden rannassa Toivolan edessä 1890-luvulla (MVKA)

alla: Meilahdentien koivukujanne 1920-luvulla. Näkymä lounaaseen. (HKM)

TILANNE 1936

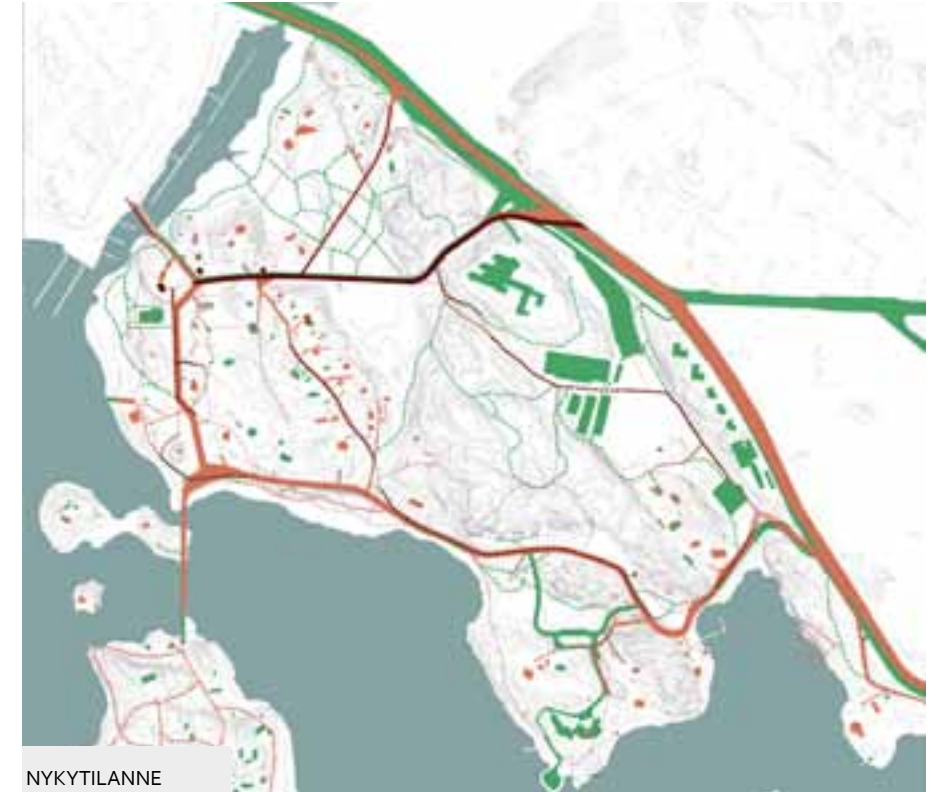
TILANNE 1847

AJOTIET, REITIT	
1847	Oleva
1936	Oleva
Nyky aika	Oleva

POLUT, PELTOTIET, TONTTITIET, VIRKISTYSREITIT	
1847	Oleva
1936	Oleva
Nyky aika	Oleva

RAKENNUKSET	
1847	Oleva
1936	Oleva
Nyky aika	Oleva

NYKYTILANNE

Tiestö

Meilahden tiestö on syntynyt kartanon rakentamisen ja viljelyn laajentumisen myötä. Munkkiniemen rajankäynnin kartassa vuodelta 1701 päärakennus on esitetty mutta tiestö puuttuu. Tie tilalta Läntiselle viertotielle on silti täytynyt olla tuolloin jo olemassa, olihan kyseessä ainoa yhteys muualle vesireittien lisäksi. Samassa kartassa Läntinen viertotie erottuu lyijykynähahmotelmalla. Kyseinen yhteys näkyy selvästi myös Pikku Huopalahden kylän metsämaita koskevassa isojakokartassa vuodelta 1775. Siinä se noudattaa osittain nykyistä Meilahdentietä mutta kiertäen peltolaakson etelästä.⁵²

Kun Meilahti 1800-luvulla kehittyi maatilasta uuden pääkaupungin porvariston ja aatelistenkin kesäviikko- ja viikkokäynnin kartassa vuodelta 1701 päärakennus on esitetty mutta tiestö puuttuu. Tie tilalta Läntiselle viertotielle on silti täytynyt olla tuolloin jo olemassa, olihan kyseessä ainoa yhteys muualle vesireittien lisäksi. Samassa kartassa Läntinen viertotie erottuu lyijykynähahmotelmalla. Kyseinen yhteys näkyy selvästi myös Pikku Huopalahden kylän metsämaita koskevassa isojakokartassa vuodelta 1775. Siinä se noudattaa osittain nykyistä Meilahdentietä mutta kiertäen peltolaakson etelästä.⁵²

Vanhojen tilusteiden rinnalle tulivat puisto- ja rantapromenadit sekä ratsastustiet. ensin kenraalikuvernööri Steinheilin aikana, sitten Mussin-Pushkinin aikana, jolloin oletetaan puistotöiden tulleen aika pitkälle viimeistellyksi. Kreivi Kuschelev-Bezborodkon aikana vuoden 1847 jälkeen Meilahti oli suosittu kaupunkilaisten ratsastus- ja hevoskyydin kohteena laivaliikenteen lisäksi. Alueelle tultiin nykyisen Seurasaarentien kohdalla ollutta, luultavasti hyvin kapeaa tietä pitkin.

Huvilakauden aikana Seurasaarentien leventäminen oli kaupungin ensimmäisiä parannushankkeita. Silloin huvilat 2 ja 3 Villa Toivola ja Bergvik olivat jo valmistuneet. Seurasaaren kansanpuiston perustaminen ja sillan valmistuminen vuonna 1892 kasvatti kävijämäärää ja painetta parantaa kulkuyhteyksiä. Ensimmäisiä parannushankkeita oli tien leventäminen Humallahden pohjukassa, Villa Toivolan edessä. Työ aloitettiin 1894 ja tuloksena oli tiepenkereen korotus huolella ladottu luonnonkivimuurin varaan (ks. valokuva)

⁵² Charta öfver Andra Delen af Lillhoplax Bys Skog uti Nylands Borgo Härad och Helsing Socken författad år 1775 af Clas G Nording

Meilahden tilakeskuksen jakaminen huvilapalstoiksi edellytti melkoisia muutoksia, sillä laajan puistoalueen taiteellisessa mielessä keskeisestä aiheesta, puistoakselistahuvimajalle, erotettiin yli puolet ajotieksi. Tilan kasvihuoneet, kasviviljelykset ja eläinaitaukset ja sivurakennukset jäivät tien pohjoispuolelle ja rannanpuoleiset puistoalueet jaettiin huvilapalstoiksi. Tielinjaus ja sitä edeltäneet puistokäytävät näkyvät vuoden 1892 palstanjakokartassa. Kartassa näkyy myös uusi suoritettu tielinjaus Munkkiniemen sillalle.

Heikinniementie rakennettiin 1930-luvulla sen varten tulevia huviloita varten

Teiden ikärakenne on esitetty viereisessä kartassa jonka laatimisessa on käytetty saatavilla olevia kartta- ja ilmakuvavälitteitä sekä Helsingin rakennusviraston katusuunnitelmia.

Kuten kartasta nro xx ilmenee, nykyiset tiet noudattavat vanhoja 1930-luvulle mennessä rakennettujen teiden linjauksia. Uusia ajoteitä huvilakauden päättymisen jälkeen ovat:

Urheilukentälle rakennettiin tie Toivolan alapuolelta sekä pohjoisesta Tukholmankadun risteyksestä.

Uusi Allergiatutkimussäätiön rakennuttama sairaala otettiin käyttöön 1962 jolloin ajotie mäelle oli valmis.

Bjällbon saattoliikenteen yhteys rakennettiin 1960-luvulla. Suunnitelma, nro 11163 päiväys 11.5.1963.

Toivolan alapuolella tietä levennettiin uudella rannanpuoleisella jalkakäytävällä vuonna 1976 laadittujen piirustuksien pohjalta (PIIR. NRO 22827. hkr)

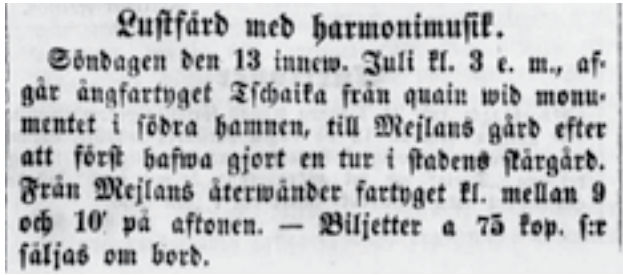
Heikinniementien eteläpään pysäköintialue rakennettiin 1990-luvun alussa HKR:n laatimien suunnitelmien mukaan.

Meilahdentien varren erillinen jalkakäytävä/kevyen liikenteen reitti rakennettiin 1995 hyväksytyjen suunnitelmien mukaan. (HKR Puo nro 4673)

Mäntyniemen uusi liikennejärjestely, Mäntyniementie, aloitettiin rakentaa vuonna 1989.

Ulkoilu ja virkistys, puistoalueet

Meilahti on ollut helsinkiläisten suosimaa virkistysalueena jo kauan ennen kuin kaupunki omisti maat. Tiedetään että Meilahti jo 1800-luvun puolivälissä oli suosittu huviretkien kohde huolimatta pitkästä etäisyydestä kaupunkiin. Vuonna 1859 oli Papperslyktan-nimisessä viikkojulkaisussa kirjoitus Helsingin promenadipuistoista Esplanadin Kaisaniemen, Kai-vopuiston ja Töölönpuiston lisäksi Meilahdesta, jota kirjoit-taja kuvaa seuraavasti: *”Puolen peninkulman päässä kaupungista on Meilahti. Se on pieni maa-alue jolla on viehättävä sijainti merestä työntyvän lahden pukamassa. Vanhemmat omistajat ovat taiteen kei-noin vielä huomattavasti kohottaneet sen luontaista kauneutta. Joitakin vuosia sitten sen omistajaksi tuli venäläinen kreivi joka ei itse mil-loinkaan asu siellä ja joka on avannut puutarban ja puiston yleisölle. Meilahti on vertaamatta kaikkein kaunein kaikista Helsingin prome-nadeista ja on kohde päivittäisille hienojen hevostaunujen ja ratsastajien seurueille. Usein sinne myös järjestetään laivamatkoja. Vuokralainen paikalla palvelee kaikella mahdollisella ravintolatarjoilulla” (med all nödig restauration).*⁵³

Huviretki harmonikkamusiikin kera
Suununtaina 13. heinäkuuta kello 3 iltapäivällä lähtee höyrylaiva Tschaika Eteläsataman muistomerkin lähellä olevalta laiturilta Meilahteen kar-tanolle tehtyään ensin kierroksen kaupungin saaristossa. Meilahdesta alus palaa illalla kello 9 ja 10 välillä. - Lippuja a 75 kop. myydään laivalla

Yllä olevassa lehtikirjoituksessa mainitun ravintolan sijain-nista ei ole tietoa. Huviretki Meilahteen Ilmatar- tai Aallotar höyrylaivalla tai hevoskyydillä kuului noihin aikoihin hel-sinkiläisen porvariston suosituimpiin kesäviikonloppuohjelmi-in. Yhteysaluksien aikatauluista ilmoitettiin sanomalehdissä. Kohteena tuskin oli pelkästään Meilahden kartanopuisto, vaan muutkin ranta- ja metsäalueet. Vuoden 1847 kartan mukaan rantapromenadit ulottuivat Meilahden eteläkärjen, nykyisen Mäntyniemen kärkeen asti ja kalliolle. Kesällä 1865 Meilahden rantaan rakennettiin uusi laivalaituri yhteysaluksia varten.⁵⁴ Sinä vuonna Grigori Koschulev-Besborodko luopui Meilahdesta. Tilan viimeisen yksityisen omistajan, kapteeni Jägerskiöldin aikana (1865—1871) sanomalehdissä ei enää ole mainintaa huviretkistä kaupunkilaisille.

Huvilakaudella suuri osa palstoista valtasi vähitellen Mei-lahden ranta-alueet ja vailla rantaosuutta olevilla huviloilla oli oikeus omiin uimalaitureihin Seurasaarentien varren yleisillä rantaosuuksilla. Meilahdesta olisi todennäköisesti kehittynyt oma eristäytynyt huvila-alueensa jos Seurasaarta ei olisi pe-rustettu ja siltayhteyttä Meilahdesta rakennettu. Tämä tapah-tui jo huvilakauden alussa 1890-luvulla ja kompensoi merkit-tävästi kaupunkilaisten menetettyä vapaata rantojen käyt-tömahdollisuutta. Yli sadan vuoden perspektiivillä Seurasaarta voidaan pitää Meilahden suosion ja tunnettavuuden takaajana.

⁵³ Papperslyktan 23.5.1859: Pennteckningar från Helsingfors, IV. Promenaderna

⁵⁴ Helsingfors Tidningar 03.06.1865

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Alue on tullut tutuksi ja arvostetuksi Seurasaareen johtavan kulkumatkan varrella olevista merinäkymistään, huviloistaan ja niiden puutarhojen tuomasta viehätyksestä tai Meilahden korkean kallion tarjoamista maisemanäkymistä. Museot ja kahvila ovat nekin olleet syy suunnata vapaa-aikana Meilah-teen.

Uudemmat puistoalueet

Meilahden Arboretumin eli puulajipuisto perustaminen vuonna 1967 Harald Carstensin suunnitelmien mukaan. ja sen jälkeen tehdyt lisäykset ja uudistukset ruusukokoelmineen ovat tuoneet monipuolisen puistokulttuurin lisän Meilahden maisemaan.

Maila Talvion puisto rakennettiin vuonna 1993 maisema-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijerin suunnittelemien mukaan. Sen reunassa kulkeva ulkoilureitti on yksi Meilahden suosi-tumpia.

Meilahden kallioiset metsät (*Meilahden puisto*) voisivat olla hyvinkin suosittu ulkoilukohde mutta käyttöä rajoittaa hyvistä ulkoiluraiteista huolimatta hankala saavutettavuus kaupungin suunnasta. Esteenä ovat jyrkät etelärinteet tai huvilapalstat kulkukelpoisten yhteyksien kohdalla (Toivola, Furunäs). Pohjoispuolelta ja urheilukentän puolelta pääsy on helpompaa.

Vuoden 1847 kartassa näkyy polku Meilahden kallion pronssikautisen hautaröykkiön alapuolelta. Tässä jyrkässä kohdassa kyseessä lienee kalliorinteeseen rakennetut portaat joko Kreivi Musin-Pushkinin tai Kuschulew Besborodkon ajalta. Yhteys näkyy myös vuoden 1871 palstakartassa. Toinen yhteys kallion laelle näyttää saman kartan mukaan olleen hu-vilapalsta 3:n Bergvikin länsirajalla. Näiden reittien palaut-tamista on syytä tutkia jatkosuunnittelun yhteydessä.

Nykyisin Meilahdenpuiston metsien virkistyskäyttöä ra-joittaa monien ulkoilijoiden mielestä frisbee-golf-radan yhä aktiivisempi käyttö, sillä lentäviä kiekkoja arastellaan. Myös toiminnan tuoma kasvillisuuden kulumisen kallioalueella on yksi ikäväksi koetuista seurauksista.

Viiljelypalsta-alue, joka perustettiin kartanon entisille viljelymaille puutarhayhdistyksen lopetettua toimintansa, on tuonut uutta muotoa kauan vallinneeseen viljelykulttuuriin Meilahdessa ja sen soisi laajentuvan.

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Liikuntapaikat rannoilla ja maalla

Humallahden kallioinen ranta on ollut helsinkiläisten ui-malana vuodesta 1898 asti, jolloin sen vuokrasi kauppias A. Nordström. Vuonna Helsingin Uimarit rakennuttivat paikalle suurehkon uimalaitoksen hyppytorneineen ja laajennuksessa 1931 uimala sai 50 metrin kilparadan. Uimala jouduttiin sulke-maan vuonna 1959 vesien likaantumisen vuoksi. Uimalasta on jäljellä vain muutamia rannassa näkyviä betonisia raken-teita.

Helsingin kaupunki rakensi vuonna 1935 harjoitusmäen Meilahdenpuiston länsirinteeseen. (suunnitelma HKR nro 4132) Huonoon kuntoon päässyt hyppypi purettiin 1990-lu-vulla. Hyppyrin läheisyydessä on myös pieni hiihtomäki joka sekin oli hyvin suosittu varsinkin Meilahden asukkaiden hiih-tokilpailujen paikkana.

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Meilahden kartanopuiston alueen kartta vuodelta 1847. Kartta on osa Helsingin kaupungin karttaseuran julkaisua vuodelta 1847.

Urheilukenttä rakennettiin 1955 päivättyjen suunnitelmien mukaan Villa Toivolan pohjoispuolelle, (HKR nro 8090) en-tiselle Toivolan vuokraamille viljelymaille.

Meilahden vuonna 2008 valmistuneesta liikuntakeskuk-sesta löytyy kolme hyväkuntoista plexipave competition pääl-lysteistä tenniskenttää ja viisi sulkapallokenttää. Olemassa olevat ulkotenniskentät on myös merkitty luonnokseen, samoin varaus pesäpallokenttää ja koripallokenttiä varten. Asemakaava sallii pesäpallokentän yhteyteen rakennettavaksi katsomon ja huoltotiloja.

Meilahden Tennis Oy on teettänyt tennishallin luonnospi-irustukset (Arkkitehtitoimisto Mikko Hormia Oy). Tennishalli on suorakaiteen muotoinen puuverhoiltu rakennus, .

Suomen ensimmäinen frisbee-golf-rata perustettiin vuonna 1983 Meilahden puiston korkeammalle kallioille Allergiasairaalan eteläpuolelle. Radalla on 16 väylää. Harrastajien määrä on vuosi vuodelta kasvanut ja radan käyttöaste on suuri.

Uusi peruskorjattu pesäpallokenttä otettiin käyttöön vuonna 2007. Kenttä oli ensimmäinen erityisesti pesäpalloa varten rakennettu hiekkatekonurmikenttä.

Kevyt liikenne, ratsastus- ja ulkoilureitit

Seurasaarentien varteen rakennettiin 1930-luvulla suulisen tiedon mukaan ratsastuspolku erityisesti Mannerheimin käyttöön. Tiedolle ei ole löytynyt vahvistusta asiakirjoista tai piirustuskokoelmista.

Meilahden puiston metsäalueelle rakennettiin ulkoilureitiverkosto 1980-luvulla.

Arboretumin pohjoispuolen ulkoilureitti rakennettiin samoihin aikoihin arboretumin kunnostuksen yhteydessä 1990-luvulla.

Maila Talvion puistoa sivuavan reitin rakentaminen liittyi puiston rakentamiseen vuonna 1993

Uusi kaislikkoista länsirantaa myötäilevä kevyen liikenteen reitti Meilahden päärakennuksesta Paciuksen kadulle rakennettiin 1994. Sen suosio tulee kasvamaan kulkutunnelin valmistuttua Paciuksenkadun ali

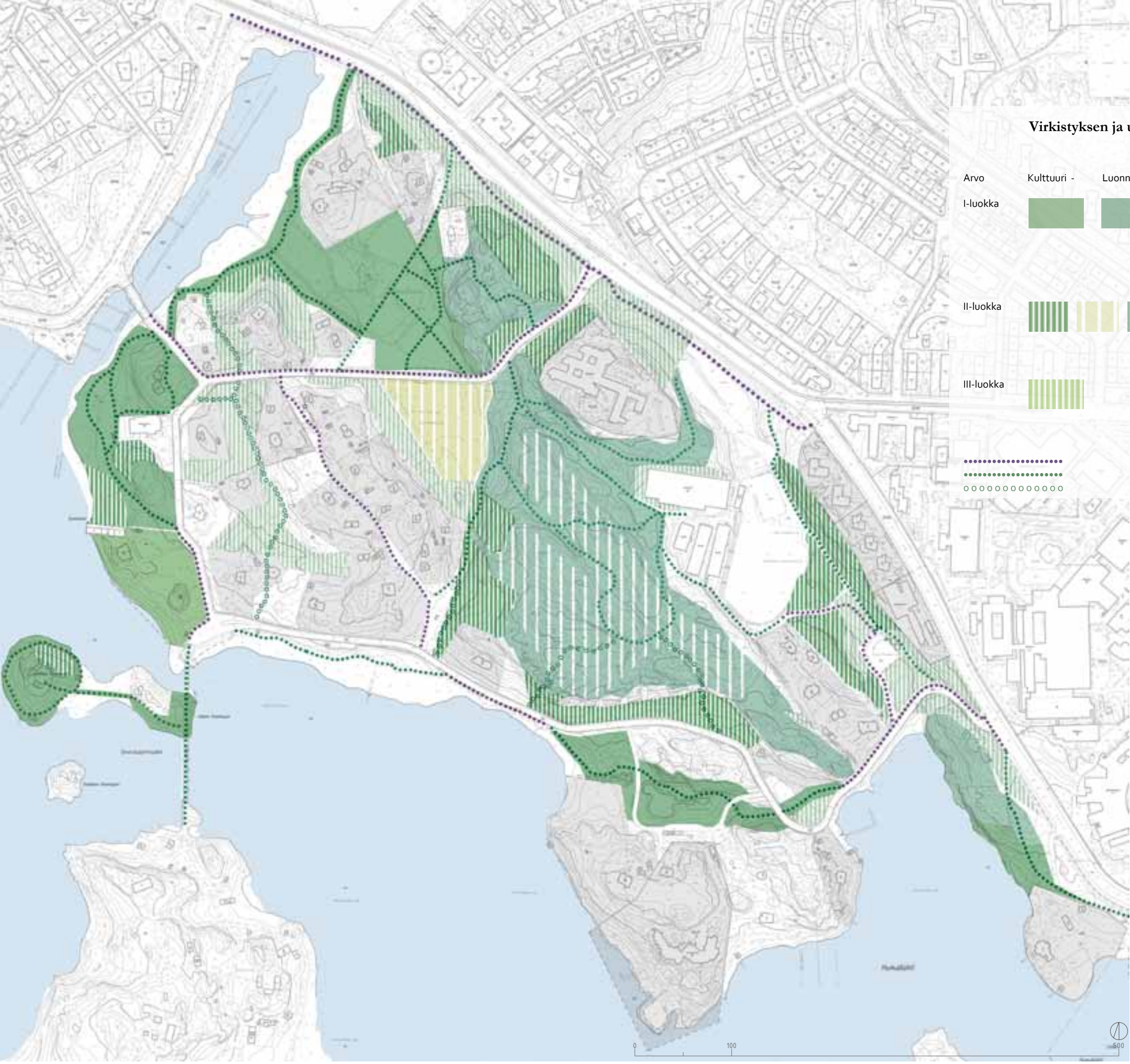
Arvot ja kehittämistavoitteet

Kartta seuraavalla aukeamalla havainnollistaa niitä arvoja Meilahden yleisillä alueilla joita voidaan pitää tärkeinä ulkoilun ja virkistystyksen kannalta. Luokituksessa käytetyt arviointiperusteet on esitetty kartan sivussa. Arvioinnissa on tarkasteltu sekä vanhaa kulttuurimaisemaa että luonnonmaisemaa. Luokituksessa Meilahden kalliometsä on arvotettu virkistysalueena II-luokkaan. Alue on toisaalta suurelle fresbee-golfin harrastajaryhmälle erittäin suuressa arvossa ja luokiteltavaksi I-luokan virkistysalueeksi. Mutta kasvava pelaajamäärä tuo myös mukanaan ristiriitoja muiden ulkoilijoiden kokemina ja herkän kalliokasvillisuuden kulumista peliradoilla.

II-luokkaan on myös sisällytetty viljelypalsta-alue, joka on viljelijöille erittäin arvokas. Muut ulkoilijat ehkä eivät koe sitä virkistysalueeseen vaikka liikkuminen siellä on sallittua. Näiden esimerkkien valossa ulkoilumaiseman elämysarvoihin liittyy aina subjektivisuutta.

Kartassa ”Kehittämistavoitteita ja toimenpidesuosituksia” esitetään alueita ja kohteita, joille suositellaan toimenpiteitä Meilahden kulttuurihistoriallisten arvojen ja ominaispiirteiden vaalimiseksi tai palauttamiseksi. Toimenpiteet koskevat pääosin viljelykäytöstä poistuneita ja umpeenkasvaneita alueita. Näihin uusiin luontotyyppeihin liittyviä mahdollisia luontoarvoja ei ole tutkittu tämän selvityksen puitteissa. Kartassa ehdotetut uudet ulkoilureitit noudattavat joko Meilahden historiassa olleita linjauksia tai ne ovat tarkoitettu parantamaan yleisten alueiden saavutettavuutta tai kulttuurihistoriallisten arvojen kokemista.

Virkistysten ja ulkoilun kannalta arvokkaat alueet ja kohteet Meilahdessa

Arvo	Kulttuuri -	Luonnonympäristö
I-luokka		
II-luokka		
III-luokka		

- Perusteet/kriteerit
- kulttuurihistorialliset arvot koettavissa
 - luontoelämyksiä* tarjoava ympäristö/reitti
 - saavutettavuus hyvä
 - kulkukelpoisuus hyvä
 - vaihtelevia maisemanäkymiä tarjoava
 - vapaa-ajan toimintoja tarjoava (lenkkeilymahdollisuus, puutarhavihly, pelit, urheilu – toimintamuodot)
- Kulttuurihistoriallinen miljö, jonka piirteet ovat hämärtyneet
- Luontoelämyksiä tarjoava miljö, jonka kulkukelpoisuus on rajallinen
- virkistysalue, jossa nykyiset toiminnot voidaan kokea rajoittavan vapaata liikkumista
- maisemaelämyksiä (kulttuuri, luonto) tarjoava miljö melualueella
- puisto- tai virkistysalue, jota leimaa epäsiisteys, hoitamattomuus
- melualueella oleva puisto- tai virkistysalueen osa
- Ajotien varrella kulkeva kevyen liikenteen reitti
Ulkoilu- tai kevyen liikenteen reitti viheralueella
Mahdollinen uusi ulkoilureitti
- * Luontoelämyksiä:
hiljaisuuden, metsäisyyden, vaihtelevien lähi- ja kauko-
näkymien, turvallisuuden kokeminen, häiriötekijöiden
puuttuminen, liikkumisen helppouden ja/tai haasteelli-
suuden kokeminen

KEHITTÄMISTAVOITTEITA JA

TOIMENPIDESUOSITUKSIA

Umpeenkasvanut entinen viljely-, puutarha- tai puistoalue, jonka suunnittelun tavoitteiksi esitetään:
 - entisillä viljelyalueilla avoimuuden palauttaminen (viljelypalstat tai avoimena pidettävä niitty).
 - Rinne- tai puutarhaosuuksilla arvokkaiden luonteenpiirteiden esille ottaminen/palauttaminen

Ranta-alue jonka kulttuurihistoriallisia arvoja tulisi tuoda esille, virkistyskäyttöä parantaa ja pääsyä veden äärelle mahdollistaa

Mahdollinen uusi ulkoilureitti

Rantakohde, jonka laatua ja virkistyskäyttömahdollisuutta voidaan parantaa erilaisilla rannan kunnostustoimenpiteillä, vanhojen silta- tms rakenteiden palauttamisella/peruskorjauksella

Hävinneiden huviloiden puutarhakulttuurista tai muusta Meilahden kulttuurihistoriasta kertova jäänne, joka voidaan liittää mahdollisen kulttuuripolun kohteeksi

Nykyinen, säilytettävä ja huvilakaudelle vanhastaan kuulunut näkymä/näköyhteys

Harkitulla puuston harvennuksella avattava ja vaalittava, huvilakaudelle vanhastaan kuulunut näkymä